

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

วิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยโดยใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

จัดทำโดย พลตรี กันตพจน์ เศรษฐารัตน์
รหัส ๖๕๑๐๐๑

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิตិธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑๐
วิทยาลัยศาสตร์รัฐธรรมนุญ
สำนักศาสตร์รัฐธรรมนุญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาสตร์รัฐธรรมนุญ

วิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยโดยใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

พลตรี กันตพจน์ เศรษฐราชร์ศรี^๑

บทนำ

ชนชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่ และมีประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเป็นของตนเองที่ยาวนานชาติหนึ่ง จึงมีการพัฒนารูปแบบการปกครองของตนเองเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมือง โดยเริ่มต้นจากการปกครองในสมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งเป็นการปกครองโดยพระมหากษัตริย์สืบเนื่องมาจนถึงสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร) ต่อมาเมื่อเวลาผ่านไปสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปตามยุคตามสมัย โดยมีปัจจัยหลาย ๆ อย่างเป็นองค์ประกอบ ไม่ว่าจะเป็นความคิด ค่านิยม อุดมการณ์ การเมืองการปกครอง ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อมีการปรับปรุงประเทศโดยประเทศโดยได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตก

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ และเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดบัญญัติลายลักษณ์อักษรถึงหลักการสาระสำคัญในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างครอบคลุมชัดเจน ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม กับทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ และยึดถือเป็นรูปแบบในการปกครองประเทศมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ – พ.ศ. ๒๕๖๕ ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแล้วทั้งสิ้น ๒๐ ฉบับ รวมไปถึงการเกิดการรัฐประหาร ๑๓ ครั้ง อันแสดงถึงปัญหา อุปสรรคหลายประการ และให้เห็นถึงความขาดเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ โดยมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญจากการรัฐประหารหลายครั้ง ทำให้การพัฒนา การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศเป็นไปอย่างเชื่องช้า

พุทธศาสนาถือเป็นศาสนาที่ประชาชนในประเทศไทยนับถือเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาที่เป็นเอกของโลก มีหลักธรรมคำสอนที่ไม่ใช่เพียงหลักปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น แต่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนายังเป็นหลักคำสอนที่มีเนื้อหาครอบคลุมในการดำเนินชีวิตวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองของไทยในหลายกรณีด้วยกัน ดังตัวอย่างที่ผู้ปกครองจะต้องยึดถือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการบริหารงาน หรือการปฏิบัติหน้าที่ของตน

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า ศาสนาพุทธเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย และเป็นศาสนาหลักของชาติ หลักธรรมทางศาสนาถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้คนเคารพกฎหมาย เคารพเสรีภาพของผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง ต่อสังคม และกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาในการนำหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนามาสนับสนุนส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยให้มีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมยั่งยืน เพื่อให้ประชาชนมีความสุขร่มเย็น ประเทศชาติมั่นคง เจริญสถาพรตลอดไป

^๑ รองแม่ทัพภาคที่ ๑

ความหมายของ “วิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒ ได้ให้ความหมายคำว่า “วิถี” และ “ประชาธิปไตย” ไว้ดังนี้^๒

วิถี หมายถึง สาย แนว ถนน ทาง

ประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่

คำว่า “วิถีประชาธิปไตย” จึงหมายถึง การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน มีหลักการปฏิบัติตนตามกฎหมาย ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม และดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม

ศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชน ได้อธิบายความหมายของ “สังคมไทย” ไว้ว่า

สังคมไทย หมายถึง ชนทุกกลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันโดยมีวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต สังคมไทยมิได้เน้นเฉพาะชนเชื้อชาติไทยเท่านั้น แต่รวมถึงชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ซึ่งอาจมีเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมบางอย่างแตกต่างกัน แต่ทุกกลุ่มยึดถือวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตร่วมกัน

สังคมไทย หมายถึง กลุ่มชนชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกันในประเทศไทย มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นจากสังคมอื่น ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ความเชื่อ มารยาท อาหาร การดำเนินชีวิตที่มีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน เป็นต้น

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า วิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย จึงหมายถึง กลุ่มชนทุกกลุ่มที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมาย และปฏิบัติต่อกันด้วยความเสมอภาค โดยไม่ก้าวล่วงสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

ประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย คือการปกครองโดยประชาชน เมื่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ประชาชนทุกคนจึงมีสิทธิและเสรีภาพซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและอยู่เหนืออำนาจรัฐ รัฐจะก้าวล่วงเข้ามาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่ได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพก็อาจใช้สิทธิและเสรีภาพของตนจนกระทบกระทั่งกับสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีการควบคุมการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชน ทั้งนี้ หากรัฐจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะต้องดำเนินการโดยกฎหมาย ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ตราขึ้นจากตัวแทนของประชาชนเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเอง ดังนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นการปกครองระบอบเดียวที่ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

^๒ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, วิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย (กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๘), ๙.

รูปแบบประชาธิปไตย^๓

ระบอบประชาธิปไตย หรือการปกครองตนเองของประชาชน แบ่งเป็น

๑. ประชาธิปไตยโดยตรง คือ ประชาชนมาประชุมกัน อภิปรายและลงคะแนนกันในเรื่องสำคัญ เช่น การประชุมเรื่องงบประมาณ กฎหมาย ในระดับท้องถิ่น หรือการลงประชามติในระดับประเทศ เช่น การจะรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

๒. ประชาธิปไตยโดยระบบผู้แทน เนื่องจากประเทศส่วนใหญ่มีประชาชนมาก มีความซับซ้อน ต้องแบ่งงานกันทำ จึงมักใช้วิธีเลือกผู้แทนขึ้นไปเป็นฝ่ายบริหารและฝ่ายออกกฎหมาย

๓. ประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม การผสมผสานทั้ง ๒ แบบแรก รวมทั้งการให้ประชาชนมีการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น มีองค์กรอิสระที่รักษาผลประโยชน์ฝ่ายประชาชน มีสื่อมวลชนและองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง ภาคประชาชนหรือสังคมพลเมืองมีบทบาทในการตัดสินใจ เรื่องการบริหารประเทศค่อนข้างมาก ไม่ได้ปล่อยให้ผู้แทนทำทุกอย่างโดยประชาชนให้ใช้สิทธิแค่เลือกตั้งผู้แทนนาน ๆ ครั้งเท่านั้น

องค์ประกอบสำคัญของประชาธิปไตย^๔

กล่าวสรุปในเชิงวิชาการได้ว่าระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้นต้องอยู่บนรากฐานหลักการสำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. **หลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน** ประชาชนแสดงออก ซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจที่มี ตามกระบวนการเลือกตั้งอย่างอิสระและทั่วถึงในการให้ได้มาซึ่งตัวผู้ปกครองและตัวแทนของตน รวมทั้งประชาชนมีอำนาจในการคัดค้านและถอดถอนผู้ปกครองและผู้แทนที่ประชาชนเห็นว่าไม่ได้บริหาร ประเทศในทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น มีพฤติกรรมฉ้อโกง หาผลประโยชน์ทับซ้อนจนร่ำรวย ผิดปกติ

๒. **หลักเสรีภาพ** ประชาชนทุกคนมีความสามารถในการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใด อย่างหนึ่งตามบุคคลที่ต้องการตราบเท่าที่การกระทำของเขานั้นไม่ไปละเมิดอนสิทธิเสรีภาพของบุคคล อื่นหรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยทางสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติ

๓. **หลักความเสมอภาค** การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากร และคุณค่า ต่าง ๆ ของสังคมที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ถูกกีดกันด้วยสาเหตุแห่งความแตกต่างทาง ชั้นวรรณะ ทางสังคมชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ฐานะทางเศรษฐกิจหรือด้วยสาเหตุอื่น

๔. **หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม** ให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของ ประชาชนทั้งในเรื่องสิทธิเสรีภาพในทรัพย์สิน การแสดงออก การดำรงชีพ

^๓ รศ.วิทยากร เชียงกูล, หลักการของระบอบประชาธิปไตย, เข้าถึงเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๕, เข้าถึงได้จาก <https://witayakornclub.wordpress.com/๒๐๐๗/๐๖/๒๖/democratic/>

^๔ รศ.วิทยากร เชียงกูล, รากฐานสำคัญของประชาธิปไตย, เข้าถึงเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๕, เข้าถึงได้จาก <https://witayakornclub.wordpress.com/๒๐๐๘/๑๐/๒๑/w๑๐๒๐๐๙/>

๕. หลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก ควบคู่ไปกับการเคารพเสียงส่วนน้อย การตัดสินใจใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนหมู่่มาก การตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการย่อมต้องถือเอาเสียงข้างมากในเรื่องนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจทางเลือกโดยถือว่าเป็นตัวแทนที่สะท้อนความต้องการหรือข้อเรียกร้องของคนหมู่่มากหลักการนี้ต้องควบคู่ไปกับการเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงส่วนน้อยด้วย ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะจะไม่ใช้วิธีการพวกมากลากไปเพื่อผลประโยชน์ของพวกเขา

แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตย^๔

การดำรงชีวิตในสังคม หลักประชาธิปไตยที่สำคัญที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

๑. หลักเหตุผล ในวิถีของสังคมประชาธิปไตย ผู้คนต้องรู้จักรับฟังเหตุผลของผู้อื่น ไม่ต้องตั้งในความคิดเห็นของตนจนคนอื่นมองเราเป็นไม่มีฉันทิฐิ (ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม)

๒. หลักความเสมอภาค ในสังคมประชาธิปไตย แม้คนจะแตกต่างกันเรื่อง เพศ ศิวัพรรณ ชนชั้น ถิ่นที่อยู่อาศัย ศาสนาหรืออุดมการณ์ทางการเมือง แต่ทุกคนควรจะมีควมเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยเฉพาะเรื่องต่อไปนี้

๒.๑ ความเสมอภาคทางการเมือง ทุกคนมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งถ้ามีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมาย และทุกคนมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้อย่างเท่าเทียมกัน

๒.๒ ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ ทุกคนไม่ว่ารวยหรือจน สีมัวใด มียศถาบรรดาศักดิ์หรือไม่ ต้องไม่ถูกกีดกันในการประกอบอาชีพการงาน

๒.๓ ความเสมอภาคทางโอกาส คือ ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษา การรักษาพยาบาล และการบริการจากรัฐ อย่างเท่าเทียมกัน

๓. หลักสิทธิและเสรีภาพ

๓.๑ สิทธิ คือประโยชน์ที่บุคคลพึงได้รับตามกฎหมาย เช่น บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษา การรักษาพยาบาล มีสิทธิในทรัพย์สินของตน

๓.๒ เสรีภาพ คือ ทุกคนมีอิสระในการทำอะไรก็ได้ตามที่ตนต้องการแต่ต้องไม่ผิดกฎหมายและไม่กระทบต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การจัดตั้งพรรคการเมือง เป็นต้น

๔. หลักการยึดเสียงข้างมาก คือ การปฏิบัติตามความคิดเห็นหรือตามความยินยอมของคนส่วนใหญ่แต่ให้เกียรติโดยการไม่ละเมิดสิทธิหรือเอาตัวรอดเอาเปรียบเสียงส่วนน้อย หากมีปัญหาที่สามารถตัดสินปัญหาโดยใช้มติเสียงข้างมาก แต่ในขณะเดียวกันเสียงส่วนน้อยก็ได้รับความคุ้มครอง เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมประชาธิปไตย

๕. หลักภราดรภาพ คือ การที่มนุษย์มีความรัก ความผูกพันกันฉันท์พี่น้อง ไม่แบ่งแยกภูมิภาค ถิ่นที่อยู่อาศัย ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชั้น เพศ ศิวัพรรณ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจกัน ไม่เอาเปรียบกัน

^๔ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, วิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย (กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๘), ๒๙.

บริบทของการปกครองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทย^๖

ในอดีตกาลที่ผ่านมาสังคมไทยจะคุ้นเคยกับการปกครองในรูปแบบ “ราชาธิปไตย” และ “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” มาโดยตลอดตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา แต่เนื่องด้วยการขยายอิทธิพลของชาติตะวันตกที่แผ่เข้ามายังทวีปเอเชียรวมถึงประเทศไทยด้วย เป็นผลให้อิทธิพลด้านต่าง ๆ แบบตะวันตก โดยเฉพาะแนวคิดทางด้านการเมืองการปกครองในแบบประชาธิปไตย ได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงลักษณะการปกครองของสังคมไทยให้เปลี่ยนไปจากเดิมเป็นอย่างมาก

โดยในช่วงแรกของการรับเอาแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยเข้ามาในสังคมไทยนั้น ได้มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นระบบการปกครองที่มีลักษณะเหมาะสมกับเฉพาะบางเผ่าพันธุ์ เช่น ชาวแองโกล - แซกซอน (อังกฤษ) ซึ่งเป็นชนชาติที่นำเอาการปกครองนี้เข้ามาเผยแพร่ในขณะนั้น และโดยเฉพาะการที่ระบบการปกครองลักษณะนี้จะต้องใช้ “พรรคการเมือง” เป็นส่วนประกอบสำคัญ ซึ่งอาจมีการผูกขาดอำนาจของกลุ่มทุน เจ้าของพรรคจนกลายเป็นทรราชทางการเมืองขึ้นได้ และจะสามารถปรับใช้กับบริบทสังคมไทยได้หรือไม่ เพราะปัญหาของการเมืองการปกครองนั้นโดยแท้จริงมีได้ ขึ้นอยู่กับระบบ แต่ขึ้นอยู่กับคนที่อยู่ในระบบ

ในที่สุดก็ได้มีการนำเอาแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบชาติตะวันตกเข้ามาใช้เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๕ แต่ที่น่าสังเกตคือนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้รัฐธรรมนูญมากที่สุดในโลก ซึ่งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญในแต่ละครั้งนั้นมักมีสาเหตุหลักมาจาก การเมืองในประเทศที่ไม่เสถียร เนื่องจากผู้นำและสถานการณ์การเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยครั้ง ประกอบกับประชาชนส่วนมากขาดความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ชัดเจน ปรากฏเป็นการปกครองโดยกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง ที่ส่งผลต่อความไม่มั่นคงของนโยบายในการบริหารประเทศ เนื่องจากนโยบายต่าง ๆ มักมีการเปลี่ยนแปลงไปตามพรรคการเมืองที่ได้มีโอกาสเข้ามาทำหน้าที่รัฐบาล ซึ่งถือว่าขัดกับหลักการพื้นฐานของการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ต้องยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา

ศาสนาพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของศาสนิกชน โดยทุก ศาสนามีเป้าหมายเดียวกันคือ “มุ่งให้ทุกคนมีธรรมะ มีคุณธรรม และสอนให้คนเป็นคนดี” ดังนั้น ศาสนาแต่ละศาสนาจึงมีหลักธรรมคำสอนของตนเอง เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ

พุทธศาสนากับการปกครองแบบประชาธิปไตย

ประเทศไทยของเราในฐานะที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน แต่ก็ยังมีคนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ทราบว่า พระพุทธเจ้าแสดงวิธีการปกครองไว้ ซึ่งผิดกับคนไทยสมัยโบราณ รู้เรื่องการปกครองที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดี ทั้งนี้เพราะว่า ในสมัยโบราณเราเรียนหนังสือในวัด พระสงฆ์จึงได้นำมาสอนลูกศิษย์ก็คือ คำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก พระเจ้าแผ่นดินสมัยก่อนทุกพระองค์ได้ศึกษาหลักการปกครองมาทุกพระองค์ โดยปรากฏว่ามีการนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางปกครอง เช่น ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร และราชสังคหวัตถุ เป็นต้น ธรรมของพุทธองค์ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แต่ผู้เขียนขอยกหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการที่จะนำมาใช้กับวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย ดังต่อไปนี้

^๖ พลตำรวจตรี จตุรงค์ ภูมิรินทร์, *ประชาธิปไตยตามบริบทสังคมไทย*. เข้าถึงเมื่อ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=๙๖๓๔

หลักทศพิธราชธรรม^๗

ทศพิธราชธรรม หรือ ราชธรรม ๑๐ คือจริยวัตร ๑๐ ประการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็น หลักธรรมประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรม และยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้จำเพาะเจาะจง สำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารระดับสูงในทุกองค์กรก็ พึงใช้หลักธรรมเหล่านี้ ทศพิธราชธรรม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ราชธรรม ๑๐" นี้ ปรากฏอยู่ใน มหาหังสชาดก พระสูตร ขุททกนิกายชาดก ทศพิธราชธรรมทั้ง ๑๐ ข้อ มีดังนี้

๑. ทาน (ทาน) หมายถึงการให้ การเสียสละ นอกจากเสียสละทรัพย์สิ่งของแล้ว ยังหมายถึงการ ให้น้ำใจแก่ผู้อื่นด้วย

๒. ศีล (ศีล) คือความประพฤติที่ดีงาม ทั้ง กาย วาจา และใจ ให้ปราศจากโทษ ทั้งในการปกครอง อันได้แก่ กฎหมายและนิติราชประเพณี และในทางศาสนา

๓. บริจาค (บริจาคจาคะ) คือ การเสียสละความสุขส่วนตน เพื่อความสุขส่วนรวม

๔. ความซื่อตรง (อาชชวะ) คือ ความซื่อตรงในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง ดำรงอยู่ในสัตย์สุจริต

๕. ความอ่อนโยน (มัททวะ) คือ การมีความอ่อนโยน มีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสและอ่อนโยนต่อ บุคคลที่ เสมอกันและต่ำกว่า

๖. ความเพียร (ตปะ) คือ มีความอุตสาหะในการปฏิบัติงาน โดยปราศจากความเกียจคร้าน

๗. ความไม่โกรธ (อักโธระ) คือ ความไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏเห็นเช่นทำร้ายผู้อื่นแม้จะ ลงโทษผู้ทำผิดก็ตามแต่

๘. ความไม่เบียดเบียน (อวิหิงสา) คือ การไม่เบียดเบียน หรือบีบบังคับ ไม่ก่อทุกข์หรือเบียดเบียนผู้อื่น

๙. ความอดทน (ขันติ) คือ การมีความอดทนต่อสิ่งทั้งปวง รักษาอาการ กาย วาจา ใจให้เรียบร้อย

๑๐. ความเที่ยงธรรม (อวิโรธนะ) คือ ความหนักแน่น ถือความถูกต้อง เที่ยงธรรมเป็นหลัก ไม่เอนเอียงหวั่นไหวด้วยคำพูด อารมณ์ หรือลาภสักการะใด ๆ

หลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล หมายถึง แนวทางในการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมของประเทศทั้งภาครัฐ ภาค ธุรกิจ เอกชนและภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ใน ความถูกต้องเป็นธรรม ตามหลักพื้นฐานการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามแผนภาพ ดังนี้

๑. หลักนิติธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ โดยถือว่าเป็น การปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจ หรืออำนาจของ ตัวบุคคล จะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรม และความยุติธรรม รวมทั้งมีความรัดกุมและ รวดเร็วด้วย

๒. หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม การส่งเสริม ให้บุคลากรพัฒนา ตนเอง ไปพร้อมกัน เพื่อให้บุคลากรมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบ วินัย ประกอบอาชีพ สุจริต เป็นนิสัย ประจำชาติ

^๗ พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม (น. ๓๒๖), โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). เข้าถึงเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <https://๘๔๐๐๐.org/tipitaka/dic/>

๓. หลักความโปร่งใส หมายถึง ความโปร่งใส พอเทียบได้ว่ามีความหมาย ตรงข้าม หรือเกือบตรงข้ามกับการทุจริต คอร์รัปชัน โดยที่เรื่องทุจริต คอร์รัปชัน ให้มี ความหมายในเชิงลบ และความน่าสะพรึงกลัวแฝงอยู่ ความโปร่งใสเป็นคำศัพท์ที่ให้แง่บวกในเชิงบวก และให้ความสนใจในเชิงสงบสุข ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ได้สะดวกและเข้าใจง่าย และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องอย่างชัดเจน

๔. หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้โอกาสให้บุคลากรหรือผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมทางการ บริหารจัดการเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น เป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานโดยให้ข้อมูลความคิดเห็น แนะนำ ปรีกษา ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติ

๕. หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อสังคม การใส่ใจปัญหาการบริหารจัดการ การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากกระทำของตนเอง

๖. หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้บุคลากรมีความประหยัด ใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

หลักจักรวรรดิวัตร ๑๒^๔ คือ ธรรมอันเป็นพระราชจริยานวัตรโดยพระมหากษัตริย์ ผู้ปกครองประชาชนหรือแม่กระทั่งผู้นำประเทศ ทรงถือนำไปปฏิบัติ มี ๑๒ ประการ ได้แก่

๑. รู้จักสงเคราะห์คนภายใน อันได้แก่ เหล่าข้าราชการ
๒. รู้จักสงเคราะห์เหล่าเมืองขึ้นทั้งหลาย
๓. รู้จักสงเคราะห์เหล่าเชื้อพระวงศ์ทั้งหลาย
๔. ให้ความคุ้มครองเหล่าคหบดีทั้งหลายให้ปลอดภัย
๕. ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ แก่ราษฎรทั้งหลาย
๖. ให้ความคุ้มครองนักบวช หรือผู้ทรงศีลทั้งหลาย
๗. ให้การคุ้มครองสัตว์สงวนทั้งหลาย
๘. ขจัดความอยุติธรรมให้หมดไปจากสังคม
๙. ให้การบำรุงผู้ยากไร้ในความขัดสน
๑๐. เข้าไปหา และสนทนากับเหล่าสมณะทั้งหลาย
๑๑. เว้นจากความกำหนัดในกามอันไม่ชอบธรรม
๑๒. ละเว้นความโลภจากการเบียดบังเอาทรัพย์สมบัติของผู้อื่น

^๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพฯ: การศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก, ๒๕๖๑.

หลักราชสังคหัตถุ^๙ คือ สังคหัตถุของผู้ครองแผ่นดิน หรือ ราชสังคหัตถุ ๔ สังคหัตถุของ พระราชา, ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน, หลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครอง

๑. ความฉลาดในการสนับสนุนคนที่จะเข้ามาบริหารบ้านเมือง มอบหมายงานให้ตามความรู้ ความสามารถของแต่ละบุคคล

๒. ปุริสเมธะ ฉลาดในการส่งเสริมอาชีพของบุคคลภายในประเทศ ตามความถนัด ตามความรู้ ตามความสามารถของแต่ละท้องถิ่น

๓. สัมมาปาสะ ความรู้จักผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น ให้คนจนกู้ยืมทุน ไปสร้างตัวในพาณิชย์กรรม เป็นต้น

๔. วาชเปยยะ หรือ วาจาเปยยะ (ความมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ น้ำคำควรต็ม คือ รู้จักพูด รู้จัก ปราศรัย ไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์เป็นทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิดความ เข้าใจอันดี และความนิยมเชื่อถือ

หลักพรหมวิหารธรรม^{๑๐} คือ ธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ เถกเช่น พรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ผู้ปกครอง และการร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๔ ประการ ได้แก่

๑. เมตตา ความรักปรารถนาอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่เมตรี และคิดทำประโยชน์แก่ มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข มีจิตมองใสบนเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่ เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข

๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิต เรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นการกระทำของสัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ

พรหมวิหารหรืออแปมัญญาที่กล่าวมาแล้วข้างบนนั้น ผู้ปกครองหรือผู้บริหารจะต้องมีจิตแผ่แผ่ ไปทั่วแก่สัตว์ทุกหมู่เหล่าดังคำกล่าวของพระเถระเจ้า “ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มี ใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ทั้งเบื้อง บน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน โดยความเป็นตนในสัตว์ทั้งปวง ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีใจประกอบด้วยกรุณา ด้วยใจประกอบด้วยกรุณาอัน ไพบุลย์ ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้มีใจประกอบด้วยมุทิตา ด้วยใจประกอบด้วยมุทิตา อันไพบุลย์

^๙ พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม (น. ๑๘๗), โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). เข้าถึงเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕.

เข้าถึงได้จาก https://๘๔๐๐๐.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=๑๘๗

^{๑๐} พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ (คำมาก). ๒๕๖๓. พระพุทธศาสนากับการพัฒนาทางการเมืองการปกครองในสังคมไทย. เข้าถึงเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <https://so๐๕.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/article/view/๒๔๓๐๕๗/๑๖๕๔๒๖>

ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้มีใจประกอบด้วยอุเบกขา ด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขาอัน "ไพบุลย์" การแผ่พรหมวิหารธรรมแก่สัตว์ทั้งปวงอันหาประมาณไม่ได้เช่นนี้ ผู้ปกครองหรือผู้บริหารควร ประพฤติเนื่อง ๆ ควรประพฤติสม่ำเสมอ ควรประพฤติให้เป็นนิสัย เมื่อผู้ปกครองหรือผู้บริหารมีจิตใจอาบ ด้วยพรหมวิหารธรรมอย่างนี้ผู้ถูกปกครองทั้งหลายก็จะอยู่อย่างปกติสุข สังคมจะมีแต่ความสงบ

อริยสัจ ๔

อริยสัจ หรือจตุราริยสัจ หรืออริยสัจ ๔ เป็นหลักคำสอนหนึ่งของพระโคตมพุทธเจ้า แปลว่าความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยบุคคล หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะมีอยู่ ๔ ประการ คือ

ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพบีบที่คับ ได้แก่ชาติ (การเกิด) ชรา (การแก่ การเก่า การป่วยเจ็บ) มรณะ (การตาย การสลายไป การสูญสิ้น) การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น กล่าวโดยย่อทุกข์ก็คือ อุปทานชั้น ๕ หรือชั้น ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณฯ)

สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา ๓ คือ กามตัณหา - ความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ทางกามารมณ์, ภวตัณหา - ความทะยานอยากในภพ ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วย ภาวทฤษฎีหรือสัสสตทฤษฎี และ วิภวตัณหา - ความทะยานอยากใน ความปราศจากภพ ความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยวิภวทฤษฎีหรืออจเจตทฤษฎี

นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ กล่าวคือ ดับตัณหาทั้ง ๓ ได้อย่างสิ้นเชิง

มรรค คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่หรือนำไปถึงความดับทุกข์ มีองค์ประกอบอยู่แปดประการ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ - ความเห็นชอบ
๒. สัมมาสังกัปปะ - ความดำริชอบ
๓. สัมมาวาจา - เจรจาชอบ
๔. สัมมากัมมัฏฐะ - ทำการงานชอบ
๕. สัมมาอาชีวะ - เลี้ยงชีพชอบ
๖. สัมมาวายามะ - พยายามชอบ
๗. สัมมาสติ - ระลึกรู้ชอบ
๘. สัมมาสมาธิ - ตั้งใจชอบ

ซึ่งรวมเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" หรือทางสายกลาง^{๑๑}

อคติ ๔ คำว่า "อคติ" หมายถึง ฐานะอันไม่พึงถึง ทางความประพฤติที่ผิด ความลำเอียง^{๑๒} ผู้ปกครองหรือผู้บริหารต้องวางตัวให้อยู่ในคุณธรรมอันดีงาม ไม่เผลอตกไปอยู่ในอำนาจของกิเลสอันใด อันหนึ่งที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นคือ หากเผลอไปก็จะทำให้การปกครองของผู้นั้นผิดพลาดทันที ความเสื่อม ความเสียหายก็จะตามมา หากเขาดำรงตนอยู่ในความถูกต้องดีงาม ความเจริญรุ่งเรือง ความสงบสุขก็จะเกิดขึ้น

^{๑๑} พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค, เข้าถึงเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕.

เข้าถึงได้จาก <https://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/tpd๑๙.htm#>

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (กรุงเทพฯ : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๕๐).

ตั้งพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย ความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายการถึงอคติ ๔ ประการนี้ ๔ ประการ เป็นไฉน บุคคลย่อมถึงฉันทาคติ ๔ ประการนี้แลผู้นั้นย่อมเสื่อม ดุจพระจันทร์ข้างแรมฉะนั้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้แล ผู้ใดไม่ประพฤติล่วงธรรม เพราะความรัก ความชัง ความหลง ความกลัว ยศของผู้ที่นั้นย่อมเต็มเปี่ยม ดุจพระจันทร์ข้างขึ้นฉะนั้น” อคติ ๔ ประการที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ ชี้ให้เห็นว่า ใครก็ตามตกอยู่ในอำนาจอคติ ๔ นี้ ย่อมเสื่อมจากลาภ ยศ สรรเสริญ สุขในสังคมาที่เขาอยู่ ยิ่งถ้าเป็นผู้ปกครองหรือผู้บริหารในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง องค์กรที่เขาปกครองหรือบริหารย่อมปั่นป่วน วุ่นวาย หาความสงบสุขไม่ได้ ภายในองค์กรก็จะเต็มไปด้วยลูกน้องประจบสอพอ คอยเอาใจเจ้านายเพื่อเขา จะได้ลาภหรือตำแหน่ง ส่วนลูกน้องที่รักความยุติธรรมก็จะปลีกตัวออกห่าง สุดท้ายองค์กรนั้น ๆ ก็เสื่อมถอยลง แต่ถ้าผู้ปกครองหรือผู้บริหารตั้งต้นอยู่ในความถูกต้องดีงาม ไม่ตกอยู่ในอคติ ๔ ผู้ปกครอง และองค์กรที่ดูแลก็จะเจริญรุ่งเรือง ดุจพระจันทร์ข้างขึ้นดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้

อธิทานิยธรรม^{๑๓} หมายถึง ธรรมที่ไม่อาจนำความเสื่อมมาให้หรือธรรมที่นำความเจริญให้ฝ่ายเดียว ไม่มีความเสื่อมกับผูปฏิบัติธรรมนี้ และธรรมนี้จึงเหมาะกับผู้ปกครองเพราะสังคมจะเจริญก้าวหน้า สังคมจะพบกับความรุ่งเรือง ผู้ปกครองจึงควรยึดมั่นในหลักธรรมนี้มี ๗ ประการ คือ

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิก พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติตามวัชชีธรรม ตามที่วางไว้
๔. ท่านเหล่าใดเป็นใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง
๕. บรรดากุลสตรี กุมารีทั้งหลาย ให้อยู่โดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขืนใจ
๖. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถาน และปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ ของชาววัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหมด ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรมานไป
๗. จัดให้ความอารักขาคุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้หมายความว่า รวมถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนทั่วไปด้วย) โดยตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้นที่มาแล้ว ขอให้โดยผาสุก

อธิทานิยธรรม ๗ ประการดังกล่าวข้างต้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย ผู้ปกครอง แคว้นโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้เวลาเกลี้ยกล่อมหรือยุยงให้แตกสามัคคี

โดยเนื้อหาสาระของธรรม ๗ ประการข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นหลักสำคัญที่ผู้บริหารองค์กรไม่ว่าจะ เล็กหรือใหญ่ จะต้องถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสามัคคี อันเป็นแก่นของการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข และความก้าวหน้าขององค์กร รวมไปถึงสมาชิกขององค์กรโดยรวม

^{๑๓} สามารถ มั่งสัจ, อธิทานิยธรรม ๗ : หลักการปกครอง, เข้าถึงเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕, เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/daily/detail/๙๖๔๐๐๐๑๑๕๖๗๔>

ฆราวาสธรรม^{๑๔} ประกอบด้วย ๒ คำ "ฆราวาส" แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก, ผู้ครองเรือน และ "ธรรม" แปลว่า ความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสัยที่ดีงาม, คุณสมบัติ และข้อปฏิบัติ แปลว่า คุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก ประกอบด้วยธรรมะ ๔ ประการ คือ

๑. สัจจะ ความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริใจ พุดจริง ทำจริง

๒. ทมะ การฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๓. ขันติ ความอดทน, ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๔. จาคะ ความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว

ความสำคัญของหลักธรรม ๔ ประการ ที่มีต่อการสร้างตัวนี้ พระพุทธองค์ถึงกับทำให้ไปถามผู้รู้ท่านอื่น ๆ ว่า มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างเกียรติยศ และความเคารพจากผู้อื่น ให้คนเราได้เท่ากับการมี "สัจจะ" หรือไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างปัญญาให้คนเราได้เท่ากับการมี "ทมะ" หรือไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างทรัพย์สมบัติให้คนเราได้เท่ากับการมี "ขันติ" หรือไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างหุมิตรให้คนเราได้เท่ากับการมี "จาคะ" หรือไม่มี

การที่พระพุทธองค์ทรงทำให้ไปถามผู้รู้ท่านอื่น ๆ อย่างนี้ก็หมายความว่า ไม่มีธรรมะใด ๆ ที่จะใช้สร้างตัวให้ประสบความสำเร็จได้ยิ่งกว่าการสร้างสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะให้เกิดขึ้นในตนอีกแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คนที่จะยืนหยัดผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ในโลกนี้ไปจนกระทั่งพบความสำเร็จได้นั้น เขาต้องสร้าง "ฆราวาสธรรม" ให้เป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานประจำตนก่อนนั่นเอง เพราะฉะนั้น ความหมายที่แท้จริงของ ฆราวาสธรรม คือ คุณสมบัติของผู้ที่สามารถสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สมบัติ และสร้างหุมิตรให้เกิดขึ้นได้สำเร็จด้วยกำลังความเพียรของตน

ประชาธิปไตยกับพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิถีประชาธิปไตย มีแนวคิดที่สอดคล้องกันหลายด้าน โดยมีข้อมูลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

๑. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน

เพื่อแสดงออกถึงอำนาจในการปกครองของประชาชนโดยแท้จริง ประชาชนจะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจกำหนดตัวผู้ปกครอง และผู้แทนของตน รวมทั้งอำนาจในการถอดถอนในกรณีที่มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งของประชาชนอย่างอิสระเสรีแบบลับและทั่วถึง มีกำหนดเวลาที่แน่นอนในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักอธิปไตย ๓ ประการคือ

^{๑๔} พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม (น. ๑๓๙), โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). เข้าถึงเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕.

เข้าถึงได้จาก https://๘๔๐๐๐.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=๑๓๙

หลักอัตตาริปไตย คือการเอาตนเป็นใหญ่ ลักษณะของอัตตาริปไตย ถ้าเป็นตัวบุคคลก็เป็นบุคคลที่เชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป โดยไม่ยอมฟังความคิดเห็นของคนอื่น เอาแต่ใจตัวเองเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งใดที่เราได้ทำตามใจตัวเอง เรามีความสุขใจเพราะการกระทำของเรา แต่สิ่งนั้นอาจจะกระทบกระเทือนถึงประโยชน์และชีวิตของผู้อื่น คนที่เป็นอัตตาริปไตยไม่ได้คำนึงถึงข้อนี้ ตนคิดว่าจะทำอะไรก็ทำลงไป ไม่ได้พิจารณาว่า มันจะกระทบกระเทือนคนอื่นไหม จะทำให้คนอื่นเดือดร้อนไหม จะทำให้เราเดือดร้อนไหม ถ้าจะว่าโดยกฎหมายปกครองบ้านเมือง คนพวกนี้เป็นหัวเผด็จการ อันนี้คือ ลักษณะของอัตตาริปไตย

หลักโลกาธิปไตย คือการเอาโลกเป็นใหญ่ ลักษณะของโลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ อะไรที่ชาวโลกเขานิยมชมชอบ แม้จะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมก็ตาม ก็ทำไปตามความคิดเห็นของโลก หรือความคิดเห็นของชาวบ้าน ซึ่งบางทีก็ทำให้ตัวเองต้องกลายเป็นคนอ่อนแอ หรือในบางครั้งเราอาจจะเห็นว่า เมื่อมติของคนส่วนมากมีความคิดเห็นอย่างนี้ แม้ว่าสิ่งนั้นมันเป็นการทำลายผลประโยชน์ของคนอื่น หรือเป็นการลบหลู่เกียรติและชื่อเสียงของคนใดคนหนึ่งก็ตาม เรารวมหัวกันทำ ทำแบบชาวโลกที่เขานิยมชมชอบกัน อันนี้เป็นลักษณะของบุคคลที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง หนักๆ เข้ากลายเป็นคนอ่อนแอ

หลักธรรมาริปไตย คือการเอาหลักธรรมเป็นใหญ่ ลักษณะของธรรมาริปไตย อาศัยธรรมเป็นใหญ่ ธรรมที่ทำให้คนเป็นธรรมาริปไตยก็คือ รัฐธรรมนูญ ในเมื่อสมาชิกรัฐสภาาร่วมใจกันตรากฎหมายอันใดออกมา เป็นกฎหมายปกครองบ้านเมือง เราเคารพต่อมติของเขาเหล่านั้น เพราะเขาปรึกษาหารือกันแล้วเห็นสมควรจะออกกฎหมายมาตรานั้น ๆ ออกมาบังคับ เพื่อให้สังคมของเรามีความประพฤติปฏิบัติสม่ำเสมอ ซึ่งเราเรียกว่า รัฐธรรมนูญปกครองบ้านเมือง ซึ่งพุทธศาสนามุ่งเน้นหลักธรรมาริปไตยเป็นรูปแบบในการปกครองที่ดีที่สุด

๒. หลักเสรีภาพ

หมายถึง การที่บุคคลสามารถกระทำ หรืองดเว้นการกระทำสิ่งใดก็ตามที่ต้องการทราบเท่าที่การกระทำหรืองดเว้นการกระทำนั้นไป ไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามหลักพระพุทธศาสนา มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ ไว้ในพระวินัยอย่างชัดเจน เช่น การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสงฆ์ในการทำวัตรกรรม ทำด้วยสงฆ์จตุรวรรค คือ สงฆ์ ๔ รูปขึ้นไป ได้แก่ การสวดปาฏิโมกข์ ทำสังฆกรรม เป็นต้น การทำวัตรตัจจตุตถกรรม ทำด้วยสงฆ์ปัญจวรรค คือ สงฆ์ ๕ รูปขึ้นไป ได้แก่ การกรานกฐิน เป็นต้น และ วัตรตัจจตุตถกรรม ทำด้วยสงฆ์ ๑๐ รูปขึ้นไป (ยกเว้นในที่กัณดารที่หาพระสงฆ์ได้ยาก) ได้แก่ การอุปสมบท เป็นต้น นอกจากนั้นพระพุทธเจ้ายังให้หลักเสรีภาพในการคิด เช่น ชาวกาลามะในการที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อในกาลามสูตร ๑๐ ประการ เช่น อย่าเชื่อเพียงเพราะเล่าสืบกันมา ฟังตามกันมา ข่าวลือ การอ้างตำราหรือทฤษฎี เป็นต้น หากจะเชื่อต้องใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบตามหลักของโยนิโสมนสิการ

๓. หลักความเสมอภาค

ในระบอบประชาธิปไตยเชื่อมั่นว่า หากมนุษย์มีโอกาสที่เสมอภาคเท่าเทียมกันถึงแม้ว่าจะมีความสามารถที่แตกต่างกันก็ตาม มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตที่ตีร่วมกันได้ ดังนั้นความเสมอภาคจึงหมายถึง ความเสมอภาคขั้นพื้นฐานที่ประชาชนในสังคมเดียวกันมีความเท่าเทียมกันภายในกฎหมายเดียวกันได้ ในพุทธศาสนาจะเห็นได้อย่างชัดเจนในการให้ความเสมอภาคในเรื่อง วรรณะ เชื้อชาติ เช่น

บุคคลไม่ว่าจะอยู่วาระไหนก็สามารถเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้และนับถือกันในเรื่องของพรชา โดยไม่คำนึงถึงว่าจะอยู่วาระใด เชื่อชาติใด หลักความเสมอภาคในการเคารพนับถือพระรัตนตรัย เป็นต้น

๔. หลักการปกครองโดยกฎหมาย

หลักการนี้มีขึ้นเพื่อบ่งเน้นให้ความคุ้มครองแก่สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้ปกครองจะใช้อำนาจใด ๆ ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้อีกทั้งการใช้อำนาจนั้นจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขต เจตารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งเป็นไปตามเจตนาของกฎหมายเท่านั้น การจำกัดสิทธิเสรีภาพใด ๆ ของประชาชนจะต้องเป็นไปตามเจตนาของกฎหมายเท่านั้น ในพระพุทธศาสนามีพระวินัย ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่เป็นหลักปฏิบัติของสงฆ์ ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหุ้มน้อมมีความสงบสุข ช่มคนชั่ว ปกป้องคนดี เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม คือพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๕. หลักเสียงข้างมาก

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น ในการตัดสินใจใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตัวผู้ปกครอง หรือการตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และ ฝ่ายตุลาการ จะต้องถือเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์และเพื่อให้มั่นใจว่าการตัดสินใจนั้นสะท้อนถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริงก็ต้องให้ความเคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วย ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้มติในลักษณะพวกมากลากไปในพระพุทธศาสนา ก็ใช้หลักเสียงข้างมากเป็นเครื่องตัดสินใจ เช่น การรับภิกษุ จะต้องมีการถามท่ามกลางสงฆ์ว่า พระภิกษุรูปใดสมควรได้รับผ้ากฐิน โดยมีการเสนอพระภิกษุรูปที่สมควรได้รับผ้ากฐิน หากพระภิกษุสงฆ์เห็นด้วยก็เปล่งวาจาพร้อมกันว่า “สาธุ” หรือหากพระภิกษุรูปใดทำผิดวินัย ก็มีการตัดสินที่เรียกว่า “เอภุยกสิกา” คือ การระงับด้วยเสียงข้างมากลงมติ ทั้งอธิกรณ์และการระงับสงฆ์ส่วนใหญ่ และในการประชุมทำสังฆกรรมต่าง ๆ นั้น ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ หากมีข้อข้องใจมีสิทธิขยับยั้งได้ แม้เพียงพระภิกษุรูปเดียว ทักท้วงสงฆ์ ทั้งหมดก็ต้องฟัง ดังกรรมาจาที่ว่า “ยสสายสมโตขมติ โสตุณฺณหศฺส ยสฺส โส ภาเสยฺย” แปลว่า “ถ้ากรรมนี้ชอบใจต่อท่านผู้ใด ผู้นั้นจงเงียบ ถ้าไม่ชอบใจต่อท่านผู้ใด ผู้นั้นพึงพูดขึ้น”

ความเชื่อมโยงระหว่างประชาธิปไตย การเมือง การปกครอง และศาสนา

ประชาธิปไตย การเมือง การปกครอง และศาสนา ในรูปแบบที่มีการ พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกันนั้น คือมีการใช้อุดมการณ์ทางศาสนาเป็นแนวทางในการปกครองบริหาร และ ศาสนานั้นได้อาศัยการอุปถัมภ์ และการคุ้มครองบางประการเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ ภารกิจทางศาสนา แต่อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์ของศาสนาพุทธของไทยเป็นลักษณะที่มีความยืดหยุ่น แต่ไม่ถึงกับอ่อนข้อเสียทีเดียว ศาสนาพุทธนั้นมีลักษณะที่สามารถอยู่ร่วมได้ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองในรูปแบบใด ทั้งระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบอบประชาธิปไตย ขอเพียงผู้นำ ประเทศมีความเป็นธรรมตามอุดมคติของทางศาสนา ภายใต้ความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพาอาศัย ศาสนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎหมายและไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎหมายอย่างสิ้นเชิง แต่ศาสนาต้องพึ่งพาพระบ การเมือง การปกครอง ในบางเรื่อง ในขณะที่เดียวกันการเมืองและการปกครองควรใช้หลักธรรม ทางศาสนาเป็นแนวทางการปกครอง

แม้แต่คำสอนของท่านเจ้าคุณอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ท่านก็ได้ให้ในมุมมองแบบพุทธว่า “ประชาธิปไตยจะเป็นระบอบการปกครองที่ดีได้นั้น ประชาชนต้องมีศีล มีธรรม ปราศจากความโลภ โกรธ ความหลง การเมืองในระบบประชาธิปไตย ต้องมีประชาธิปไตยที่ใช้หลักธรรมะเป็นหลักสูงสุด ในการ

ตัดสินใจ ไม่ปล่อยให้เสียงข้างมากที่ไม่มีคุณภาพกำหนดทิศทางทั้งหมด เพราะอาจไปเข้าเกณฑ์ของอวิชชาธิปไตยได้ แต่ต้องเป็นประชาธิปไตยที่มีธรรมะเป็นแกนกลางที่เรียกว่า ธัมมิกประชาธิปไตย สังคมจึงจะอยู่รอดได้”

โดยท่าน ว.วชิรเมธี อธิบายความหมายของคำว่า “ธัมมิกประชาธิปไตย” ไว้ว่า ขอนี้เห็นได้ชัดเจนที่สุดดังที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (ร.๙) มีพระราชดำรัสว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” อันหมายความว่า การนำธรรมะเป็นเครื่องมือในการบริหาร ราชการแผ่นดิน ที่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของคนสยามทั้งประเทศนั้น นับได้ว่าเป็นการชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายของธัมมิกประชาธิปไตย ที่เน้นประโยชน์สุข ไม่ใช่ผลประโยชน์^{๑๔}

สรุป

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องสร้างความเป็นพลเมืองให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ในวิถีประชาธิปไตย มีหลักพื้นฐานอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

๑. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันมีอาจล่วงละเมิดได้ การมีอิสรภาพและความเสมอภาค การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม ยอมรับความแตกต่างของทุกคน

๒. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม โดยให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ การมีกฎกติกาที่วางอยู่บนความยุติธรรมและชอบธรรม มีหลักนิติรัฐในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูกละเมิด

๓. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ โดยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ต่อสังคม การดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุและผล

หลักการปกครองแบบธรรมมาธิปไตยซึ่งเหมาะสำหรับผู้ปกครอง ผู้นำ หรือผู้บริหาร ในหลักการปกครอง ๓ ประการ คือ อัตตาธิปไตย ธรรมมาธิปไตย และโลกาธิปไตย เพื่อใช้เป็นหลักของความดี ความถูกต้อง ความเสมอภาคใช้เป็นหลักในการปกครอง เพื่อให้สังคมส่วนรวมมีความเป็นปกติสุข ไม่มีการแบ่งพรรค แบ่งพวก หรือชนชั้นวรรณะ มีความสมานฉันท์และคุ้มครองสิทธิของบุคคลทั่วไปให้ได้รับความเป็นธรรม ความเสมอภาคทางสังคมเท่าเทียมกัน หลักการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนาจึงยึดหลักการปกครองสายกลาง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ยึดหลักความถูกต้องเป็นหลัก

อธิปไตยทั้ง ๓ ที่กล่าวมานั้น พระพุทธศาสนาถือว่า “ธรรมมาธิปไตย” เป็นยอดของการปกครอง เพราะผู้ปกครองมีทั้งหลักธรรม และคุณธรรมในการปกครอง เมื่อใช้หลักธรรมเหล่านี้มาปกครองประเทศก็จะทำให้ประเทศนั้นอยู่อย่างปกติสุขและร่มเย็นเป็นสุข การเลือกใช้ธรรมาธิปไตยไม่ใช่การเปลี่ยนรูปแบบจากประชาธิปไตยเป็นธรรมมาธิปไตย เพียงนำเอาหลักธรรมเข้าไปประกอบสนับสนุนส่งเสริมเพิ่มความมั่นคงปลอดภัยให้มีความสงบสุขยืนยาวออกไปของระบอบประชาธิปไตย

^{๑๔} มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ผศ.ดร.ณกมล ปญฺญเขตต์ทิกุล, การเมืองที่ไม่ใช่ “อวิชชาธิปไตย และไสยศาสตร์”. สืบค้นเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <http://dspace.spu.ac.th/handle/๑๒๓๔๕๖๗๘๙/๔๐๐๙>

ประชาชนควรยึดถือหลักธรรมาธรรม เพื่อให้มีความซื่อสัตย์, การฝึกฝน, การอดทน และการเสียสละ มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความสงบสุขในสังคม หากคนในสังคมทุกคน ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้แล้ว ย่อมอำนวยคุณประโยชน์ให้แก่ผู้ปฏิบัติตาม ก่อให้เกิดความสุข มีความราบรื่น ในการดำเนินชีวิต และยังทำให้องค์กรต่าง ๆ ตลอดจนสังคมเกิดความสงบเรียบร้อย และยังพบว่าหลักพุทธธรรมในข้อนี้ยังสามารถช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายทำงานได้สำเร็จลุล่วงตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

การพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมอย่างยั่งยืน ต้องผสมผสานกลมกลืนเข้าไปในวิถีชีวิต ซึ่งการศึกษา ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งของการพัฒนานวัตกรรมเพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยและสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รวมทั้งปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และพัฒนาพฤติกรรม ตามแนวทางประชาธิปไตย จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยทุกคน

บรรณานุกรม

หนังสือ

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๑).
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย (สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๕๗).
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์การศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก ๒๕๖๑).
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, วิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย (สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ๒๕๕๘).

บทความ

- นางสุธีญา อุปพัทธางกูร. (๒๕๖๐). พระพุทธศาสนากับหลักประชาธิปไตยของไทย
- นายบุศรินทร์ วานาสวัสดิ์. (๒๕๖๒). พุทธศาสนากับประชาธิปไตยของไทย.
- พลตำรวจตรี จตุรงค์ ภูมิรินทร์. (๒๕๖๐). ประชาธิปไตยตามบริบทสังคมไทย.
- วินิจ ผาเจริญ. (๒๕๖๓). ธรรมาธิปไตย : การปกครองระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม (น. ๓๒๖), โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). เข้าถึงเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <https://๘๔๐๐๐.org/tipitaka/dic/>
- พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ (คำมาก). ๒๕๖๓. พระพุทธศาสนากับการพัฒนาทางการเมืองการปกครองในสังคมไทย. เข้าถึงเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <https://๘๐๐๕.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/article/view/๒๔๓๐๕๗/๑๖๕๔๒๖>
- พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค, เข้าถึงเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <https://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/tpd๑๙.htm#>
- มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ผศ.ดร.ณกมล ปุณฺณเขตต์ทิกุล, การเมืองที่ไม่ใช่ “อริชาธิปไตย และไสยศาสตร์”. สืบค้นเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <http://dspace.spu.ac.th/handle/๑๒๓๔๕๖๗๘๙/๔๐๐๙>
- รศ.วิทยากร เชียงกูล, หลักการของระบอบประชาธิปไตย, เข้าถึงเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๕, เข้าถึงได้จาก <https://witayakornclub.wordpress.com/๒๐๐๗/๐๖/๒๖/democratic/>
- รศ.วิทยากร เชียงกูล, รากฐานสำคัญของประชาธิปไตย, เข้าถึงเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๕, เข้าถึงได้จาก <https://witayakornclub.wordpress.com/๒๐๐๘/๑๐/๒๑/w๑๐๒๐๐๙/>
- สามารถ มั่งส้ง, อุปนิทานธรรม ๗ : หลักการปกครอง, เข้าถึงเมื่อ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕, เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/daily/detail/๙๖๔๐๐๐๑๑๕๖๗๘>

ประวัติผู้เขียน

๑. ยศ, ชื่อ, สกุล พลตรี กันตพจน์ เศรษฐารัตน์
๒. วัน, เดือน, ปีเกิด ๑๖ ตุลาคม ๒๕๐๗
๓. ที่อยู่ปัจจุบัน ๒๑๒/๒๒ ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ

๔. การศึกษา

๔.๑ การศึกษาก่อนเข้ารับราชการ

มัธยมศึกษาตอนต้น – ปลาย โรงเรียนวัดนวลนรดิศ

๔.๒ การศึกษาเมื่อเข้ารับราชการ

- พ.ศ.๒๕๓๑ หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
- พ.ศ.๒๕๓๒ หลักสูตรชั้นนายร้อยเหล่าทหารม้า โรงเรียนทหารม้า ศูนย์การทหารม้า
- พ.ศ.๒๕๓๖ หลักสูตรชั้นนายพันเหล่าทหารม้า โรงเรียนทหารม้า ศูนย์การทหารม้า
- พ.ศ.๒๕๔๐ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก หลักสูตรหลักประจำชุดที่ ๗๕
- พ.ศ.๒๕๔๗ หลักสูตรนายทหารปลัดบัญชาะดับบริหาร รุ่นที่ ๑๑
- พ.ศ.๒๕๕๒ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา
- พ.ศ.๒๕๕๕ วิทยาลัยการทัพบก หลักสูตรหลักประจำ รุ่นที่ ๕๗
- พ.ศ.๒๕๖๓ หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๓

๕. ตำแหน่งที่สำคัญ

- พ.ศ.๒๕๓๑ ผู้บังคับหมวดทหารม้า กองร้อยทหารม้า
กองพันทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์

- พ.ศ.๒๕๓๗ ผู้บังคับกองร้อยทหารม้า กองพันทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์
- พ.ศ.๒๕๔๘ ผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ ๒๙ รักษาพระองค์
- พ.ศ.๒๕๕๕ เสนาธิการกองพลทหารม้าที่ ๒ รักษาพระองค์
- พ.ศ.๒๕๕๕ ผู้บังคับการกรมทหารม้าที่ ๔ รักษาพระองค์
- พ.ศ.๒๕๖๒ ผู้บัญชาการกองพลทหารม้าที่ ๒ รักษาพระองค์

๖. ตำแหน่งปัจจุบัน

- พ.ศ.๒๕๖๓ รองแม่ทัพภาคที่ ๑